

Anteeksi, mutta kuka olikaan Herodes Suuri?

Arkeologit ovat viime aikoina olleet Raamattua koskevan julkisen keskustelun keskipisteessä. Löytö toisensa jälkeen herättää Uuden testamentin aikaa eloon. Uusimpana löytönä on Herodes Suuren hauta lähellä Jerusalemiä. Israelilainen arkeologi Ehud Netzer Jerusalemin yliopistosta on kaivannut Herodeksen linnoitusta Herodionia ja löytänyt sarkofagin paikan, tosin rikottuna.

On kuin tiernapojat marssisivat ulos historian kätköistä. Herodeshan on tietysti Jeesusta vainonneen lastensurman tekijä. Tiernapojissa Knihti ilmoittaa, että hän on ”tappanut ja virtaan heittänyt” kaikki Betlehemin poikalapset. Näin Herodes säilyi kansanperinteessäkin aikakautensa julmimpana edustajana.

Diktaattorin valta

Herodes oli yläluokan kasvatti. Itse hän kuului varsinaisesti juutalaisiin käännyttäisiin. Hänen maansa Idumea oli vallattu aikaisemmin, ja Herodeksen isä Antipater oli kääntynyt juutalaisuuteen lähinnä poliittisista syistä. Isä pääsi ensin Hyrkanos toisen aikana neuvonantajaksi ja myöhemmin Juudean paikallishallitsijaksi. Herodes puolestaan koulutettiin sotilasuralle.

Herodeksen elämänvaiheet kietoutuvat monella tapaa kuuluisaan historiaan. Kieläytyttyään kauniin Kleopatran tarjouksesta korkeasta sotilasvirasta hän hakeutui Rooman suosioon ja hänet asetettiin Juudean kuninkaaksi. Vuonna 37 eKr. Herodes saapui levottomaan Jerusalemiin ja otti vastustajistaan välittämättä alueen kuninkuuden.

Maailma, johon Jeesus syntyi, oli raaka. Kuningas Herodeksen valtakunta oli nykytermein sanottuna sotilasdiktatuuri. Valtaa

pidettiin yllä sotilaiden avulla ja sotilaiden ehdoilla, kuten kaikkialla Rooman valtakunnassa. Herodeksen kuningaskunnassa ei ollut mitään jäljellä Israelin oman kuningasajan itsenäisyydestä. Maa oli käytännössä miehitetty, vaikka Herodes saattoikin esiintyä juutalalaisena kuninkaana.

Murhien varjossa

Lastensurma ei ollut erikoisuus Herodeksen hallintokaudella. Hän oli ankarana sotilaana omaksunut roomalaisten hallitsijoiden häikäilemättömät menettelytavat. Toimiensa ansiosta Herodes nousee aikakauden raivohulluimpien hallitsijoiden joukkoon.

Poliittisissa juonitteluissa Herodes surmautti ensinnäkin setänsä ja samalla sisarensa Salomen puolison Joosefin, jonka hän epäili toimivan häntä vastaan. Tämän lisäksi hän tapatti anoppinsa isän, kuningas Hyrkanoksen. Jonkin aikaa myöhemmin murhattiin myös anoppi Aleksandra, joka oli yrittänyt vastustaa Herodesta Kleopatran avulla.

Herodeksella oli useita vaimoja, mutta merkittävin näistä oli Aleksandran tytär, juutalaisesta hasmonealaisten kuningassuvusta tullut prinsessa Mariamne. Juonittelujen tähden Herodes surmautti lopulta jopa Mariamnen. Tähän häntä innosti sisar Salome, joka oli pitkään yrittänyt päästä eroon Mariamnesta. Historioitsijat tosin toteavat, että Mariamnen surma sai Herodeksen suorastaan psyykkisestikin hulluuden partaalle.

Lopulta Herodes surmautti myös poikansa Antipaterin, koska hän yritti vanhoilla päivillään epätoivoisesti keksiä itselleen sopivia ratkaisuja vallanperimykseen. Roomalaisista hallitsijoista kiersi aikanaan

sanonta: on parempi olla hänen koiransa, kuin hänen poikansa. Tämä sopi myös Herodekseen.

Mitkä kivet, mikä rakennus!

Roomalaisten hallitsijoiden esimerkki teki Herodeksesta suuren rakennuttajan. Hän halusi tehdä Israelista itselleen näyttävän monumentin naamioimalla suunnattomat projektit kunnianosoituksiksi keisarille ja juutalaiselle uskonnolle. Kaupungeista komeimpia oli meren rannalle rakennettu ”keisarin kaupunki” Kesarea. Sen satama oli vertaansa vailla ja kykeni palvelemaan niin kauppalaivoja kuin sotalaivoja. Kaupungin teatteri, amfiteatteri ja ravirata olivat kreikkalais-roomalaisen kulttuurin kulmakiviä.

Samarian vuoristoon Herodes rakennutti niin ikään keisarin kunniaksi nimetyn Sebasten. Vanhan Israelin pääkaupungin paikalle rakennettu kaupunki linnoitettiin sotilastarkoituksia varten äärimmäisen vankaksi. Edelleen Herodes rakennutti Jordanin alkulähteillä olevaan toiseen Kesareaan valkoisesta marmorista temppelin keisari Augustukselle. Uskonto ja politiikka olivat hänen toiminnassaan yksi ja sama asia.

Kaikkein kuuluisin Herodeksen rakennusprojekteista oli kuitenkin Jerusalemin temppeli. Pakkosiirtolaisuuden jälkeen

kaupungissa oli 500-luvun vaiheista lähtien rakennettu niin sanottua toista temppeliä. Herodes laajensi sitä olennaisesti ja rakennutti sen ympärille pihvoja ja pylväskäytäviä. Jeesuksen aikana juutalaisten temppeli oli siten ulkonaisessa mielessä suurimmassa loistossaan. Jopa rabbit sanoivat siitä: ”Joka ei ole nähnyt Herodeksen temppeliä, ei ole nähnyt mitään kaunista elämässään”.

Myös Jeesuksen opetuslapset olivat innoissaan temppelin ainutlaatuisuudesta. ”Opettaja, katso! Mitkä kivet, mikä rakennus!” (Mark. 13:1). Jeesuksen vastaus asettaa Betlehemin vainoojan maalliset pyrkimykset nopeasti oikeaan mittaan. ”Katso nyt näitä mahtavia rakennuksia. Kaikki revitään maahan, tänne ei jää kiveä kiven päälle.”

Herodes kuoli vihattuna ja sisäisesti rikki revittynä, peloissaan ja sairaana. Hänen temppelinensä ja kaupunkinsa tuhottiin vuonna 70 Rooman aloittamassa juutalaissodassa. Näiden kahden tapahtuman välissä syntyi Kristuksen kuningaskunta, pelastuksen valtakunta. Se ei ole sidoksissa ulkonaisiin rakennuksiin eikä maalliseen loistoon. Herodeksen muisto alleviivaa pikemminkin Jeesuksen sanaa Vuorisaar-nassa: ”Täällä tekevät koi ja ruoste tuhojaan” (Matt. 6:19). Missä on aarteesi, siellä on myös sydämesi.



Timo Eskola

Herodeksen temppelin pienoismalli Jerusalemissa